

СТОРІНКИ З МИНУЛОГО

Грудень
2023 р.

видання дрогобицьких краєзнавців Число 12(20)

ГРУДЕНЬ У НАРОДНІХ ВІРУВАННЯХ

(мовою оригіналу)

У відвічному, неписаному календарі нашого народу місяць грудень займає визначне місце. Здається це, головно, тому, що колись, дуже вже давно, новий рік починався приблизно в половині грудня, – після перемоги дня над найдовшою ніччю. А новий рік – важна подія: кожний собі думає, що принесе йому новий рік, яка його доля чекає. Тим то й люди на цілому світі ворожать собі: старші раді б угадати, який новий рік буде для господарства, молодь хотіла б дізнатися, чи найде собі пару і т. д.

У нас такі ворожіння зв'язані з днем св. Андрія, в інших народів Європи з імям св. Лукії, що її свято припадає на один день із нашим Андрієм (13. XII).

У західній Європі вірували вже з давен-давна (про це є згадка в літописах XIV в., а то й ще давніше), що той день, день св. Лукії, найкоротший у цілому році. А ось на півночі, у скандинавських краях, кажуть, що тоді найдовша ніч. У Норвегії називають її «Lussi Langenat» (довга ніч Лукії), шведи – «Modernatten» (мати ночі). Дуже давні норвезькі джерела так описують ніч під св. Лукію: «Корови кажуть, що ніч довга, барани, – що її стане

за дві ночі, а люди тоді бояться й зі страху цокотять зубами. Карлики кидають згори камінням, скрізь погрожують людям злі духи».

У цілій Скандинавії починають уже від Лукії святкувати Різдво. Тоді майже вже ніде не працюють. Декуди ставлять св. Лукію навіть вище за Різдво. Розповідають собі, що в день св. Лукії вона з'являється раннім ранком великим праведником, як янгол ясний, зі світляним авреолом довкруг голови.

У зв'язку з цим віруванням у тих краях перебирають подекуди найгарнішу дівчину в селі за св. Лукію, одягають її цілу в біле, на голову дають обруч із запаленими свічками. Дівчина ходить по селу й роздає людям різні дари. Декуди, знов, замість живої Лукії, носять соломяну куклу. Таку куклу називають «Лукія-наречена» (Lusselbrot) – їй справляють весілля, і так собі думають, що чим веселіше таке весілля, то тим багатший, кращий буде новий рік. А бували такі села, де корову прибирали за таку «наречену Лукію». Цей останній звичай указує на дуже давню давнину, мабуть, із ним зв'язане велике значіння товару для сільського господарства на тій далекій півночі.

Але ж Лукія не скрізь приносить добро. У південній Норвегії її часто вважають за злу силу, за нечистого духа, а то й саму назву Люципера дехто там виводить від її імени Lussi-feerd (кінь Лукії).

На слов'янських землях Лукії не святкують. Але ж вірування в велику силу чарівниць та різних чарів у той незвичайний день – такі вірування збереглися.

Ось на Шлезьку починають від Лукії числити 12 святих вечорів до Різдва. Поляки кажуть: «śwęta Luca dnia przyrzusa» (прикидає, додає)». На Моравії від Лукії до Різдва ходить по хатах жінка в білому та розносить часом дарунки для дітей, її називають – «Lucha». В Чехії Лукією лякають дітей: декуди перебирають за неї козу, а то і хлопець одягається в жіноче вбрання, накладе на голову паперову пташачу голову з отвореним дзьобом і так ходить по селу. У словаків того дня ходять «машкари» та страшать людей. У словінців виходить Лукія ввечір зі своєю служанкою та великим ножем лякає діти.

*

У день св. Лукії виворожують собі дівчата женихів. Цей звичай зберігся головно в поляків.

Відливання воску на свято Андрія
(з картини М. Пимоненка).

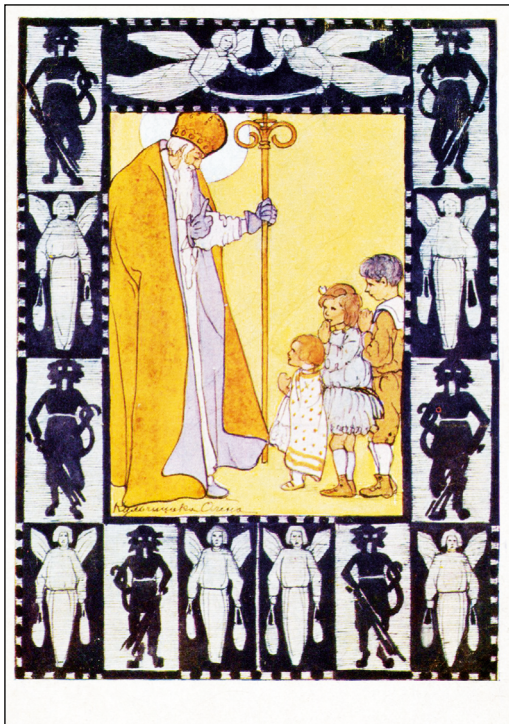
Святий Миколай. Худ. О. Кульчицька.
В-во «Русалка». – Львів, 1927 р.

Можна здогадуватися, що він повстав у них підо впливом нашого Андрія.

Другий великий святий, що займає визначне місце в народньому календарі на грудень, це – св. Микола. Тепер згадаємо теж декілька звичаїв, що вяжуться з днем цього святого в інших народів.

Його, св. Миколу, як опікуна дітей, що добрим гостинці дає, а злих карає, вже здавна знають різні народи західньої Європи. Вже літописець Бем Альбанець, що жив у XV ст., оповідає про франків, предків сучасних французів, що діти напередодні св. Миколи там постили та вірили, що св. Микола покладе їм за те гостинця в черевички під ліжком... Як бачимо, ця дитяча віра мало що змінилася до сьогодні.

У Чехії ходить із Миколою по хатах ціле товариство: два єпископи, вояки, гузари, чорт,

Святий Миколай. Худ. О. Кульчицька.
В-во «Русалка». – Львів, 1916 р.

коминяр, жид, два ведмеді й коза. Гостинці дітям роздають обидва єпископи.

В деяких австрійських краях, як ось у Сирії та в Горішній Австрії, св. Микола ходить із козою аж на Різдво. В Німеччині діти кладуть тарілки перед двері, щоб св. Микола туди складав гостинці, а то вішають за вікно порожні панчішки, чи які коробочки. Св. Микола їздить там часом на ослі, на коні, а то й на волі, тим то діти насипають до тарілок вівса для скотини і ставлять побіч ведро з водою. Таке водиться, н. пр., у Брабанції.

Крім того, св. Миколу вважають на заході подекуди за опікуна дівчат-відданиць, а в поляків і в нас він має під своїм оком (опікою) вовків.

У північній Німеччині, над морем, уважають св. Миколу за опікуна моряків, у Хорватії він захисник мельників. Найдивніше то те, що декуди його вважають за господаря мишей та щурів і вірять, що він може повиводити всі ці неприємні звірята з хати, коли в нього цього просити.

З інших свят, з якими зв'язані різні народні звичаї, припадає на грудень Введення. Увечір перед цим святом гуцули обсипають корови сім'ям і вимашують маслом їх вимена, щоб молока багато давали. Попівночі сідають голі на порозі і прядуть коноплі, до полудня розпочинають на щастя всякі роботи, а коло полудня обкурюють корови кізяками й смеріччям, щоб відьма корові молока не відібрала. Відданиці чекають того дня в церкві біля дверей, і як надійде пан-отець, ідуть за ним та шепчуть: «як ні (мене) типер видиш дівков, так віднині за рік абис ні (мене) увидів вінчанов».

На Катерини є по всій Україні звичай ламати галузки вишні й давати їх у хаті до води: коли зацвітуть до Різдва, то дівка вийде за того заміж, за кого загадає. Декуди того дня закладають цибулю, щоб задимилася, бо тоді вона добре зародить.

На Сави й на Варвари старі господині не дозволяють прясти і страшать, що якось то колись дівка в той день пряла й собі руку веретеном пробрала. За це чоловіки не раз жінок потім картають: «Було не савити і не варварити, а сісти під куделю і починок напарити!» На Волині варять того дня вареники, ніби то на ту памятку, що й св. Варвару смалили й варили. Про це співають там цікаву пісню, що так починається:

*«Стали Варвару в мур мурувати,
Свята Варвара на коліна стала:
Ой, Господи, стань мені в поруки,
Щоб я не знала невинної муки!
Зослав Господь три янголи з неба:
Ступай, Варваро, бо там тобі треба».*

Часопис «Життя і знання». – Львів,
грудень 1933. – Ч. 12(75), С. 341-342.

РІЗДВО НА ГУЦУЛЬЩИНІ

(мовою оригіналу)

Різдво Христове, свято вочоловічення Спасителя людського роду, є не лише торжеством церковним, але й родинним святом, яке обходить нарід велично по всіх українських землях. Дуже торжественно обходять це свято і на Гуцульщині.

Різдво на Гуцульщині, це неначе вже початок нового року, нових радощів і злиднів. Зійшов зі світа старий рік – дідуган, а приходить молоденький і приносить вістку про народження Спасителя, про радість і щастя на весь рік. В цей день торжествує всяка твар, люди, душі померших, а навіть «маржина» і сили природи. Тому до цього свята приготуються люди св. постом – Пилипівкою. Вже кілька днів перед Різдрвом приводять ґазди й ґаздині хату і обійстя до святчного вигляду – все впорядковують, миють і вичищують. Церковне брацтво як найгарніше прикрашує Божий дім. В день перед Святим Вечором сходять з гір та з «бутин» легіні й ґазди. ґаздині прилагоджують до вечері «уськогого хліба, що Бог уродив», миють біб, фасолу, сушениці, сливи, пшеницю, «барабулі», причиняють хліб, мочать сушену рибу, готовлять студенець з риби, роблять голубці, «росівницю», борщ, бють олій. Приготуються 12 страв. З кожної страви бере ґаздиня потрохи і пече колач, який переховує до св. Юра.

В день Св. Вечора всі постять, не пють і не курять. Рано розкладає ґазда в печі та на припічку ватру, при якій варить ґаздиня страви й горівку з медом та корінням. Вечором застелює ґазда отавою стіл, а на боках кладе зубці чеснику. Все те прикриває ґаздиня скатертю. Під стіл дає ґазда сіна, а на нього «ярем» та упряж і блее як вівця, ричить, як віл, ірже, як кінь, «щоби «маржина» велася та щоби ніщо її не нападало». Потім перевязує ґазда волічкою ножиці на те, «щоби завязалося всяке лихо в господарстві». В той вечір і «ворогам затикає роти», втикаючи клочча в дірки

лави. Тепер кладе ґаздиня на скатерть хліб в два ряди, на них колачі та гуски соли, а біля цього 12 страв вечері.

Коли ж добре смеркнеться, ґазда виходить на двір і вистрілом з пістолі дає знак зачинати вечерю. Всі люди у хатах перебираються в чисте «лудиння», а ґазда бере на посуду грані й ладану та обкурює хату три рази довкруги. З уставлених страв бере по ложці до посуду, замісить те ґрисом і несе погодувати «маржину», яку зігнав до одної загороди. Потім обходить ціле подвір'я та обкурює ладаном і розсіває мак. За той час усі в хаті сидять спокійно.

Потім усі моляться й дякують Богу, що позволив дочекатися нового року. ґазда бере миску і запрошує душі померших до вечері.

Коли засядуть до стола, ґазда мече до гори три рази пшеницю і «примовляє», щоби родилися й велися ягнята й телята і роїлися бжолі, а ґаздиня кладе по углах і вікнах по пів ложки пшениці «для душ померших». Покушавши пшениці, «вінчують» собі посполу «щъистьим, здоровьим, аби Бог поміг другого Свйтого Вечера диждати». Їдять мовчки та приливають, «вінчуючи» собі за кожною стравою.

Після вечері встають усі враз, хрестяться й моляться. Посуду зі стравами й ложки лишують, щоби «могли їсти душі», а коли сідають на лаву, «здмухують» з цього місця душу, «щоб не придушити її».

Тепер дівчина бере колач, іде на двір і слухає, чи заграє трембіта на знак, що вийде заміж в цім році, чи загавкає пес, щоби ще рік дівувати. Коли прийде до хати вбогий, дають вечеряти, а коли не прийде, посилають йому страв.

Щойно рано на Різдво по молитвах забирають усе зі стола, лишують тільки два хліби, гуску соли й чесник, бо це лежить на кінці стола аж до Водохрещів.

В. Шухевич

Газета «Мета». – Львів, 19 січня 1933 р. Ч. 3 (95), С. 3.

Веселих Свят! Українські народні колядки. Худ. С. Гординський.

В-во «Союзний Базар».

Львів, 1930-ті рр.

Веселих Свят! Поштова листівка періоду німецької окупації (1941 – 1944).

ЯК РІЖНІ НАРОДИ СВЯТКУЮТЬ РІЗДВО

(мовою оригіналу)

Різдвяні свята, які з так багатьма гарними звичаями святкують у нас (вистарчить пригадати «діда», вижидання «першої зірки», «вертеп» і т. і.), витворили серед народів найріжнородніші звичаї; вони відбивають далеку традицію давніх днів, а густо-часто й останки поганських вірувань. Ці звичаї, маючи глибокі основи в психології нації, відзеркалюють дуже часто їхню вдачу, темперамент і світогляд.

Зачнім від місця, де близько 2000 літ тому народився Христос, а де 800 літ тому Данило Паломник ставив свічу від «усієї української землі» – від Св. Землі. В навічєря Різдва многолюдна товпа вірних спішить до храму Різдва Христового у Вифлеємі, щоб узяти участь в «пастирці», яку править сам ерусалимський патріарх. По відправі всі спішать до печери, що стоїть на місці, де родився Христос. Над входом до цієї печери ясніє зізда з латинським написом: «Nis natus est Jesus Christus» (Тут народився Ісус Христос). Процесія обходить 3 рази церкву довкруги й обряд кінчить патріарх благословенням народу.

В Англії Різдво має більш характер родинний. В кожній хаті мусить бути ялинка, яку вносять у навічєря Різдва в часі звичайної вечері. Ялинка (малих, розуміється, розмірів) переходить з рук до рук довкруги стола й кожний здійсмає з неї призначений для себе дарунок, на цьому й кінчиться роля ялинки. В ночі заїздає перед хату «Father Christmas» і наповнює дарунками приготовані заздалегідь панчішки дітей. Нашу, так сказати б, «свату вечерю» споживають там щойно в першому дні свят, як снідання; воно складається з найріжнородніших страв, між якими виступає традиційний «пуддінг». Серед за-

гальної радості в родинному гурті проходять дальше свята.

Французьке Різдво не має зовсім характеру тіснішого родинного свята. Вдаряє тут в першій мірі загальний веселий, піднесений настрій. По вулицях Парижа вештаються всякого рода перебрані, показують свої штуки ливоскакуни, на великих площах видно карузели й т. і. Ціле населення творить одну велику семью, яка бавиться, гуляє, шаліє разом без ріжниці віку й становища.

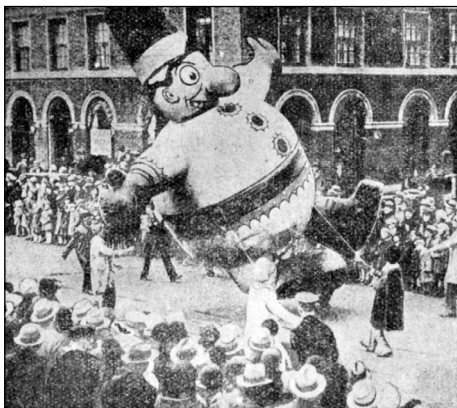
Італійці, подібно як ми, святкують Різдво як релігійне та родинне свято. Цікавий там передсвяточний торг «коттіо» в освітленні смолоскипів, що треває усеньку ніч перед навічєрям. Теперішний фашистівський уряд усунув ненародній звичай прибирання ялинок, а привернув давній звичай уряджування вертепу. Треба б і нам застановитися над цим, що у нас щойно в другій половині мин. століття почали прибирати на різдв. свята ялинку й то виключно по містах – село цього звичаю до недавна не знало зовсім.

Звичай прибирання ялинки вийшов з Німеччини, де має за собою усвячену традицію. Досі там, подібно як і в Голяндії, привозили з закордону малі сосонки; сьогодні одначе й тут господарська криза сказала своє тверде слово: не вивозити грошей за кордон і цьогорічні різдвяні свята в Німеччині обходили, вдоволяючися ялинками з рідних лісів. Ялинка в скандинавських народів прибрана тільки свічечками, які горять через цілу ніч; солодощі і т. ін. складається під ялинкою.

Газета «Неділя». – Львів,
24 січня 1932 р. Ч. 3 (172), С. 10.

З РІЗДВЯНИХ ЗВИЧАЇВ

(мовою оригіналу)

День радощів у американських дітей на Різдво.

В Америці владжують для дітей по містах під час Різдвяних Свят «день радощів». На вулицях тоді роїться від розбавленої юрби дітей. Над ними несуться в повітрі величезні гумові, повітрям надуті ляльки, й діти можуть досхочу їх підштовхувати вгору та підбивати. Пізно до ночі лунає вулицями регіт та гамір дівтори, доки зміж неї ті гумові велетні не пощезають.

У фільмовому місті Льос Анджелес, що в південній Каліфорнії, ходить на Різдво вулицями великий похід кінових артистів у своєрідних, часто дуже великих масках. Між ними їдуть багато поприбрані вози з різними казковими фігурами. Радощам та співам немає кінця.

В Англії панує цікавий звичай, що в часі Різдва Свят можна безкарно цілувати кожну дівчину, яку стрінете біля коша з омелою на ринку, заваленому тоді тим знаком (символом) щастя.

У Чехії та в Данії ставлять по містах на майданах величезну ялицю, освічену сотнями різнобарвних жарівок, та збирають біля неї датки на ялинку для вбогої дітвори.

У Румунії зберігся ще стародавній звичай, що на перший день свят забивають перед хатніми дверми теля або свиню в прияві цілої родини, яка прямо набожно приглядається цій незрозумілій нам уже дії; це певне будуть останки якоїсь поганської ще жертви.

Часопис «Життя і знання».
Львів, січень 1934 р., Ч. 1(76), С. 24.

ЩЕ РАЗ ПРО НАШ ПРАПОР

Як відомо, послідовність кольорів на стязі тої чи іншої держави відіграє неабияку роль. Однак, мало хто в Україні надає цьому значення, здебільшого на це не звертають увагу. Саме цим, очевидно, можна пояснити усі ті негаразди, що супроводжують нашу державу за більш, ніж тридцять років незалежності. В газеті «Сторінки з минулого» (липень, 2022 р.) у статті «Наш прапор» наведені переконливі аргументи на користь **жовто-блакитного** прапора. З того часу авторіві вдалося зібрати ще досить цікаву інформацію саме про такий стяг.

В 1929 – 1939 рр. у Львові виходив ілюстрований місячник історії та побуту «Літопис Червоної Калини». Редактори – Л. Лепкий, В. Софронів-Левицький, Т. Мартинець, П. Пасіка. В часописі публікувалися матеріали і про визвольні змагання України 1917 – 1921 років. В травневому випуску за 1939 р. поданий історичний нарис лейтенанта чорноморського флоту Святослава Шранченка «Лінійний корабель-дреднавт Чорноморської

Фльоти “Воля”» (С. 5 – 10). У ньому неодноразово згадується саме український **жовто-блакитний** стяг (мовою оригіналу):

«Як тільки “Воля” стала в північній бухті, на призначену для неї бочку, до неї підійшли на катері члени Української Головної Ради і піднялися на борт корабля. На кораблі вже стояла частина екіпажу з **жовто-синім** прапором на правому флянзі і ось тут голова Української Чорноморської Ради проф. В. М. Лащенко виголосив на привітання свій історичний тепер для української фльоти вірш:

Злотосині прапори

У повітрі вільно мають
Злотосині прапори...
Рвуться в небо, грають, сяють
Ясним сонечком з гори.
Клик палкий за вітром лине,
Дзвін по Києву гуде:
Прокидайтесь! До Вкраїни
Ранок соняшний іде...
Блискотять Дніпрові хвилі,
Море золотом горить...
Степ синіє... Легкокрилі
Чайки линуть у блакить.
Розганяючи тумани,
Славлять гори сонця схід...
В синім небі, злотовбраний,
Усміхається Бескид.
Злої ночі дикі сили
Зникли в темряві німій...
Все живе... Встань з могили,
Встань, як Лазарь, краю мій!
Всі серця байдужі й кволі,
Все, що ворог в сон одяг,
Зве до сонця, зве до волі
Злотосиній рідний стяг...
Линьте в небо, орлі крила,
Землю зорюйте, плуги!
Хай цвіте Вкраїна мила
Буйним цвітом навкругу!
Та іде поміж народи,
Несучи оливну віть,
Вбрана в зорі, в тихі води,
В злотосоняшину блакить» (С. 7).

«Після того за січень–квітень прапор на “Волі”, як і на всіх кораблях Чорноморської

Фльоти, мінявся кілька разів в звязку з загально-хаотичним станом на фльоті, поки одного разу, нарешті, **29 квітня 1918 року не замаяв український жовто-блакитний прапор, як на «Волі», так і на всій Чорноморській Фльоті»** (С. 8).

Саме такий прапор та відзнаки згадуються і в інших номерах вищезгаданого часопису (мовою оригіналу):

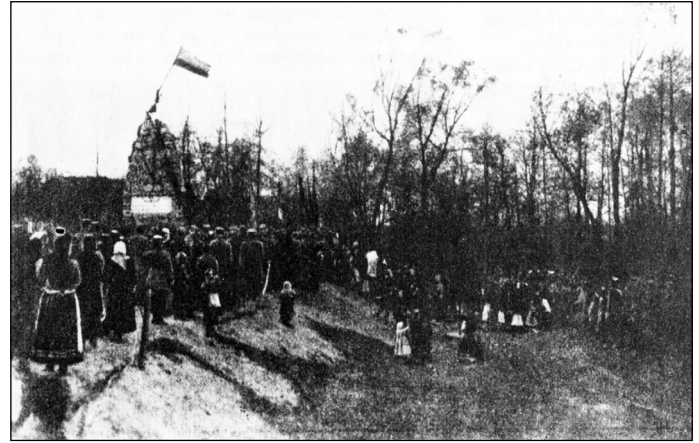
«В зимі 1917 на 1918 р. прийшли большевики. Вони організували зараз в кожному місті і селі комітети, арештували дуже багато людей. Говорили, що карають буржуазію. Мене вдарило, що найбільше нищили тих, що мали **жовто-сині відзнаки»** (липень 1932, С. 21).

«Ще з ранку з Графської пристані рушили юрби матросів, цивільних і солдатів до Пушкінської школи. Замаячили **жовто-блакитні прапори і транспаранти з різними гаслами»** (липень 1932, С. 24).

«Людність, яка наповняла собою вулицю, зачувши українську пісню і узрівши український національний прапор, що палахкотів великими **жовто-блакитними** полотнищами в руках українського козака, гучно нас привітала» (червень 1938, С. 12).

«Все відразу втихло, лиш барвисто лунав голос нашого промовця та палахкотів **жовто-блакитний наш прапор»** (червень 1938, С. 13).

В газеті періоду німецької окупації (1941–1944) «Вільне слово», згодом – «Дрогобицьке слово» від 9 липня 1941 р. у статті «Всенародне свято» теж згадується саме **жовто-блакитний** стяг: «І всюди, над ними, опромінена радість, і всюди, над ними, грайливо вітер розстеляє прапори німецького Велетня-народу і **жовто-блакитний** стяг нашого Воскресення».

*Посвячення пам'ятника УСС в постю Коша в Пісочній 1917 р., з нагоди проголошення III-го Універсалу Центральної Ради. Промова начальника громади Шведа. («Українські Січові Стрільці. 1914 – 1920». Накладом ювілейного комітету. – Львів, 1935, С. 108). Прапор на пам'ятнику (угорі світлішого, внизу – темнішого кольорів) дає підстави вважати його **жовтоблакитним**.*

«Всюди радість і всюди майорять прапори непереможної Німеччини і **Жовтоблакитної України...**».

Як бачимо, у численних вищенаведених джерелах наш прапор згадується не як блакитно-жовтий, яким він є нині, а як **жовто-блакитний, адже саме таким він був затверджений Центральною Радою у березні 1918 року**. Очевидно, таким він мав би бути і сьогодні. Звісно ж, під час війни піднімати це питання не на часі, однак є надія, що після неї воно буде розглянуто у вищих керівних колах нашої держави.

Володимир Садовий

ПРО КНИЖКУ І ЇЇ ВОРОГІВ

(мовою оригіналу)

Не дуже завидна доля книжки, що опиниться на бібліотечній полиці. Здавалось би, що це найпевніше місце, що там зможе вона мешкати довгі роки, вибираючися лише деколи в гості до якогось доброго та дбайливого читача. На жаль, на кожному кроці чигає на неї ворог, який або не щадить її окремих сторінок, або наважується на її цілість. Є читачі, які любуються в картинах – залюбки вирізують ці картини. Інші не вміють читати без олівця в руці: пишуть, підкреслюють, зазначають, додають свої замітки. Інші знову так вимучать книжку з усіх боків, що вона вертає на свою полицю змінена до непізнання.

Та є ще інші вороги. Ті дуже шанують книжку, не дадуть їй ніколи кривди зробити і так залюбуються в ній, що не в силі від неї відорватися. А щоби не відриватися від неї, крадуть її. Книжкових злодіїв безліч. Роблять це одні з на-

вички, щоби дешевим коштом збагачувати свої бібліотеки, інші з аматорства до книжкових унікатів, у деяких знову ця навичка переходить у хоровливу манію, з якої важко їх вилічити.

Книжкові злодії, поява не нова. Знали їх уже в старині. Першим, про якого згадують історичні записки, це протестантський пастор Матвій Фляцій, який помер 1575 р. у Франкфурті. Пасіями любив сидіти в бібліотеках, але коли звідтам виходив, у фалдах свого монашого строю виносив книжки. Коли не міг забрати цілого тому, вирізував сторінки, а ніжик його перейшов теж до історії, як «cultellus Flacianus».

Сучасний йому кустош папської бібліотеки Лев Алятій дуже зручно перевіз у 1623 р. славний лельдельбурський книгозбір «Palatina» до Ватикану і при тому одначе і про себе не забув. Деякі книжкові клептомани, це справжні мистці. Дока-

зом цього великий процес церковного історика Альойза Піхлера, який у Петрограді вкрав аж 4000 книжок, за що його в 1870 р. заслали на Сибір.

Клептомани книжкові поповнюють свої вчинки часами так зручно, що ніхто ніколи не в силі про це довідатися. Звичайно вкривають свою професію невинним а навіть пожиточним серпанком, що шукають «дублетів». Залазять у кожний куток, перевертають кожду річ, заговорюють, а в міжчасі збагачують свій книжковий збір новою книжкою, зовсім не «дублетом».

Та часто стрічає їх кара. В 1860 році зловлено професора липського університету Вільгельма Лінднера, що викрадав цінні друки з університетської бібліотеки. Засуджено його за це на 6 років тюрми. Ще строгіше покарано пароха Вафера з Ціріху, якому в 1870 р. стягли голову. Книжкові клептомани посувалися деколи аж так далеко, що для досягнення своєї ціли не жахалися деколи навіть вбивства. Тип Серрета з повісти А. Франса «Бунт Ангелів», тип лагідного старця, який нікому ніколи не робить кривди, а вбиває людину, щоби тільки відзискати улюблену книжку, не є фікцією. Такий факт мав місце в Німеччині, а саме в містечку Позерна, якого парох поповнив аж три вбивства, щоби тільки досягнути рідкі книги. За це засуджено його на кару смерті, яку, однак, змінено на досмертну вязницю.

За книжкові промахи в давних часах карали досить оглядно й «лагідно». Найбільш розповсюдженою карою було те, що неfortunний автор мусів проковтнути власний твір. Деколи давали до вибору: або смерть, або проковтнення власного твору. Стрінуло таке одного скандинавського жур-

наліста, але цей без надуми згодився на це друге.

В подібній ситуації найшовся один Бенедиктинець, який прибув у посольстві від папи до князя Барнаби Вісконті з письмом, якого змісту зовсім не знав. В дійсности була це екскомунікаційна булля. Князь по прочитанню впав у такий гнів, що велів нещасному післанцеві негайно проковтнути пергамент разом з печатками і шнурками. Рад не рад мусів він це зробити. Однак це йому зовсім не пошкодило. За кілька років засів він на папському престолі і вславився вскорі, як меценат науки та мистецтва.

Та не тільки за кару мусіли деякі проковтувати книжки. Роблять це деякі з привички. Зокрема в давних часах були любителі пергаментів. До майстрів на тому полі належав шведський маршал Бірон, який в часі читання мусів жувати пергамент. Одного разу так зачитався, що зів цілий дуже важний документ. За кару прогнано його з краю.

Старинне законодавство знало кари не тільки на авторів, але й на самі книжки. Так, наприклад, у 1757 році появилася мала брошурка під заголовком: «Короткий але переконуючий доказ, що чеське королівство належить до Прус». Тодішній саський князь так тим обурився, що велів цей твір прилюдно в Дрездені подерти й спалити. При кінці XVIII століття знову в одному французькому монастирі показували твори еретика Сервета, які були овінені в кайдани і повішені на шибениці.

*Часопис «Світ». – Львів,
1 березня 1926 р., Ч. 5, С. 5.*

ПРО ОДНУ ЦІКАВУ ДАТУ

У 1978 році вийшла спеціальна постанова ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР «Про заходи по дальшому вдосконаленню вивчення і викладання російської мови в союзних республіках». Українські патріоти назвали її «Брежневським циркуляром» – за аналогією до сумнозвісного Валуєвського. Ця постанова мала трагічні наслідки для української мови, культури, національної ідентичності.

Після того, як учителям російської мови, згідно із цією постановою, в Україні почали доплачувати 15% надбавки до зарплати, в учительських колективах відбувся поділ. До авангарду передової трудової інтелігенції – комуністів, додалися ще й учителі російської мови. Вважали, що їм не дарма доплачують, а за певну виконану роботу з русифікації, тому вчительські низи сприймали їх за потенційних донощиків.

Вивченню російської мови сприяв ще й поділ класів на групи. Тим самим учителям додали навантаження, а російська мова та література вивчалася в класах кожного дня.

Я, як педагог, був свідком реалізації тої постанови, бо працював тоді вчителем історії Снятинської школи, що на Дрогобиччині. Постанову почали ретельно виконувати. У школі часто проводили День «рускаво языка», який згодом переріс у «Неделю» і дійшов до «Месячника». У такі дні предмети викладали тільки російською мовою. Директор школи – слуга КПРС, завуч та «учительница рускаво» бігали попід двері та підслуховували, якою мовою говорять на уроці. Якщо українською, то відчиняли двері та наставляли голову. Учитель відразу переходив на російську. Навіть уроки української мови та літератури провадили російською мовою. Із

цією метою використовували Тараса Шевченка, його «Щоденник» і поему «Слепая», написані російською. Учні читали поему вголос, щоб у класі лунала «русская речь». Уривки з неї вивчали «наізусть». Урок розпочинався зі вступної бесіди, під час якої учителька української мови вихваляла досконалість, милозвучність російської мови й гостру потребу в ній, наголошувала, що нею розмовляв не тільки Великий Ленін, а й Шевченко, який російською навіть писав свої «стіхи». Підручник із російської мови назвали «Родная речь», що свідчило про прищеплювання любові до чужого «язика».

Пригадую, як я, учитель історії, що відповідав за ідеологічну підкованість педколективу, тоді звітував про роботу одного з громадських університетів. Дав звіт на перевірку й затвердження директорці школи – учительці російської мови та літератури. Вона перекреслила багато слів і над ними написала російські, повчаючи: «Вкраплюйте російські слова – і все буде в порядку!» Цей порядок дотепер є. Годі його позбутися! Ті краплини, як тавро на тілі рабів, далі світяться на чолах частини населення.

Кожен учитель на уроці мусив вкраплювати російські слова, видумувати факти, легенди, навіть деколи плести нісенітницю як елемент безмежної любові не тільки до КПРС, а й до «руссаво язика», культури й загалом – до всіх «русских»; вихваляти безмежну допомогу росіян українцям у культурному й матеріальному житті. Такими дурницями вчителі ділилися на відкритих уроках із метою поширення «руссаво міра». Якщо вчитель уживав якнайбільше російських слів, то це було демонстрацією лояльності до російсько-радянської влади, ба й навіть своєрідною модою. Перед вели, безперечно, комуністи. Це був узаконений канонізований суржик.

Тоді в усіх овочевих магазинах централізовано з'явилися назви продуктів харчування російською. Навіть узялися за перекодування сільських бабів на колгоспному ринку. Їм також написали зрозумілі слова: «чеснок», «укроп», «картошка», «свекла», «клубніка», «творог», «яїчка» тощо. Продавчині так звикли, що й донині «клубнікують».

Такі самі процеси відбувалися в усіх дитячих садочках, а їх станом на 1981 рік у Дрогобичі нараховувалося аж 34! Не могла і їх обминути така важлива постанова. Дитина, яка відвідувала садок, поверталася додому зі знаннями російських казок і пісень. Деякі місячники так затягувалися, що садочок ставав майже російським. Саме під час «місячників» відбувалося масове перекручування дитячих імен: Дмитрик ставав Дімкою, Петрик –

Петьком, Марійка – Машкою, Даринка – Дашею. Філологиня Ірина Фаріон мала рацію, коли порушила це болічне питання.

Одним із виховних заходів були так звані «утренніки». Сама назва свідчить, якого вони були спрямування. На таких заходах у дитячі голівки втовкмачували такі слова, як: «флаг», «родіна», «страна», «мусор», «лук» тощо. Деякі діти й вихователі так звикли, що навіть тепер без них не можуть обійтися.

Виховательки навіть через пресу вихвалялися своїми досягненнями та здобутками. Наприклад, у статті «Обидві мови рідні» з епіграфом «Ми інтернаціоналісти», надрукованій у газеті «Радянське слово» від 25 червня 1988 року, вихователька М. Семчишин хвалилася: «Наша дошкільна установа №20 з українською мовою навчання є опорною серед дошкільних закладів міста по вивченню російської мови. Залучення дітей уже з дошкільного віку до російської мови як частини самобутньої культури російського народу – правильна, справді демократична, патріотична, інтернаціональна позиція. Тому у своєму садочку ми прагнемо створити належні умови для того, щоб усі діти добре володіли російською мовою». Далі йдеться про те, як відбуваються різні заходи та яким є облаштування: «Невід'ємною частиною інтер'єру є те, що в кожній групі... використані мотиви з російського фольклору. Тут і ляльки в російському одязі, матрьошки в різнобарвних вбраннях, альбом про РРФСР».

Вихователька Г. В. Кучерява заняття з математики проводила російською мовою в ігровій формі. Тут і Чебурашка, і Незнайко, скоромовки, лічилки, загадки, ігри з цифрами. Малята відповідали чітко, майже без акценту. Яке велике досягнення! У другій половині дня діти вирушали в захопливу подорож Країною казок. Її підготували учні – шестилітки з підготовчої групи, з вихователькою Л. М. Антоник і музкерівником Т. А. Максименко. У прибраному залі зустрілися Альонушка і Василиса Прекрасная. Насамкінець усі заспівали «Книга наша детская». Усюди лунала російська мова. Замітка закінчується словами: «...російська мова стала для наших вихованців рідною і зрозумілою».

Ми описали той захід детальніше, щоб читач, як і українські діти, поринув у тодішню атмосферу, в лоно російських казок та мови.

(продовження у наступному номері)

Петро Сов'як